

Suomen konditionaalin morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta¹

TAPANI LEHTINEN (Helsinki)

1. Konditionaali muodostetaan suomessa siten, että verbin vokaalivartaloon liitetään tunnus *-isi-*. Vakiintuneen käsityksen mukaan tunnus koostuu kahdesta morfista, joista jälkimmäinen on imperfektin *i* (Setälä 1887: 150, Hakulinen 1979: 246 ym.). Yksimielisyyttä ei sen sijaan vallitse siitä, mitä alkuperää on tunnuksen alkuosa *-is-*.

Paavo Ravilan (1935: 58—59) käsityksen mukaan konditionaalin *-is-* perustuisi nominaaliseen deminutiivijohtimeen *-ise-*, siis samaan, joka esiintyy esim. suomen deminutiivisubstantiivien **kalaise-*, **poikaise-* (> nykysuom. *kalase-*, *poikase-*) vartaloissa. Johdin palautuisi varhaiskantasuomalaiseen lähtöasuun **-ŋše-* tai **-ŋ'še-*; tuosta lähtöasusta olisi kehittynyt myös lapin potentiaalinen tunnus *-šš-*. Ravilan mielestä »es ist ja verständlich, dass das unsichere, als möglich gedachte handlung, wie sie gerade der konjunktiv ausdrückt, mittels eines deminutivsuffixes wiedergegeben wird». Sitä, millä lailla deminutiivisuus ja toiminnan epävarmuus liittyvät toisiinsa, Ravila ei esittänyt. Toisaalta hän huomautti, että samalla johtimella on muodostettu kenties myös frekventatiiviverbejä ja että deminutiivi- ja frekventatiivijohdinten keskinäiset suhteet ovat läheiset. Yksityiskohtaisesti hän ei käsitellyt tätäkään suhdetta ja katsoi, että lisätutkimukset ovat tarpeen: »Die ganze frage ebenso wie der konjunktiv des lappischen und der ostseefinnischen verdient jedoch eine eingehendere erörterung», hän kirjoitti.

Ravilan ajatus on saanut kuitenkin kannatusta viime aikoihin asti. Vielä hiljan siihen ovat yhtyneet mm. K. E. Maitinskaja (1979: 23) — aiemmin hän oli toista mieltä — ja Hans-Hermann Bartens (1980: 1). Samalla kannalla oli väitöskirjassaan (1967: 99) myös Mikko Korhonen, mutta myöhemmin hän on esittänyt asiasta muunlaisen käsityksen.

¹ Tämän kirjoituksen aiemman version ovat lukeneet Raija Bartens, Auli Hakulinen, Orvokki Heinämäki, Terho Itkonen, Jorma Koivulehto, Mikko Korhonen, Lea Laitinen ja Heikki Paunonen. Kiitän heitä kaikkia hyödyllisistä neuvoista ja kritiikistä. Kirjoituksen puutteista olen tietysti vastuussa itse.

Epäillen on Ravilan selitykseen suhtautunut Lauri Hakulinen (1979: 246). Hakulisen epäily tuntuu kohdistuvan erityisesti siihen, sopivatko konditionaalien tunnus ja nominaalinen deminutiivijohdin *-ise-* yhteen myös merkityksiltään. Oman ehdotuksensa Hakulinen on muotoillut varovasti: hänen mukaansa konditionaali »on todennäköisesti kehittynyt jostain samasuffiksisesta verbijohdoksesta (vrt. esim. *vala-ise-n* < vanh. *valaitsen*, *havaitsen* yms., joiden johtimen aik. asu **-ŋś-* tai **-ŋt'ś-*)».

Teoksessaan »Johdatus lapin kielen historiaan» (1981: 252, 254) Mikko Korhonen on varhemmasta käsityksestään poikkeavasti selittänyt itämerensuomen *isi-*konditionaalien ja lapin potentiaalisen tunnuksen kehittyneen momentaanis-deminutiiviseksi olettamastaan vksm. johtimesta **-ŋć-*², jonka edustaja esiintyisi mm. suomen *-aise-*, *-äise-* loppuisissa momentaaniverbeissä, siis sellaisissa kuin *katka-ise-n*, *vetä-ise-n* jne., ja jolle on esitetty mm. momentaanisia vastineita myös permiläisistä kielistä. Perusteluksi Korhonen viittaa toisaalta Ravilan ajatukseen deminutiivin ja konjunktiiivin sukulaisuudesta ja toisaalta Györken (1934: 85) ja Ruongin (1943: 28—30) havaintoihin deminutiivisuuden ja momentaanisuuden sukulaisuudesta. Ks. myös Korhonen 1967: 99—101. Vaikka Korhonen siis edelleen näyttää ajattelevan, että konditionaalien ja potentiaalisen merkitykset perustuvat deminutiivisuuteen, hänen tarkoittamansa johdin on selvästi verbaalinen, ei nominaalinen kuten Ravilalla.

E. N. Setälä puolestaan tulkitsi jo väitöskirjassaan itämerensuomen konditionaalityyppit syntyneiksi frekventatiiviverbeistä. Hänen mukaansa (1887: 149—150) itämerensuomen molemmat konditionaalityyppit — niin virolaisliiviläinen *ksi-*konditionaali (vir. *annaksin*, *võtaksin*) kuin suomalais-karjalaisvepsäläinen *isi-*konditionaalikin (suom. *antaisin*, *ottaisin*) — olisivat samaa perua. Tunnuksena niissä olisi frekventatiivijohdin *-ks-* (esim. suom. *ui-kse-ntele-*) joko yksinään tai toiseen frekventatiivijohtimeen *i* (< **j*) liittyneenä. Samasta frekventatiivijohtimesta olisi kehittynyt konditionaalien tunnus myös lappiin.³ Virossa ja liivissä tunnuksen *-ks-* olisi säilynyt mutta suomessa, karjalassa ja

² Koska affrikaattaa edeltävän palataalinasaalin liudennus ei ole fonemaattista, Korhonen merkitsee johtimen asuksi **-ŋć-*. Havainnollisuuden vuoksi kirjoitan tässä artikkelissa **-ŋć-*.

³ Myös Ravila (1935: 57—58) on pitänyt mahdollisena, että ims. *ksi-*konditionaali olisi samaa alkuperää kuin *isi-*konditionaali. Edellisen *k* olisi epäetymologinen loisäänne, joka olisi kehittynyt varhaiskantasuomalaisen **ŋś-*yhtymän nasaalin ja sibilantin väliin. Myöhemmin **ŋ* olisi kadonnut näin syntyneen konsonanttiyhtymän **ks* edeltä. Tuohon sekundaariin **ks-*yhtymään palautuisi myös lapin murteittain vaihteleva konditionaalien tunnus *ś*, *kč*, *pč*, *vč*, *čč*, *č* (jota yksinkertaisuuden vuoksi merkitsen Korhosen — 1967: 123 — tapaan seuraavassa symbolilla *xč*). Korhonen (1981: 253—254) on pitänyt Ravilan ajatusta tosin äänteellisesti mahdollisena mutta tunnusten itämerensuomalais-lappalaisen distribuution valossa epätodennäköisenä. Koska sekä lapin *xč-* että itämerensuomen *ksi-*tunnuksinen konditionaali voidaan vaikeuksitta selittää toisinkin, Ravilan oletus on myös tarpeeton.

vepsässä muuttunut s:ksi. Muutama vuosi myöhemmin, »Yhteissuomalaisessa äännehistoriassa» (1891: 193), Setälä kuitenkin kyseenalaisti nuo tunnusten keskinäiset äännesuhteet. Nyt näytti siltä, että »tässä kaikessa on siksi hämää, että ei kehityksestä ainakaan tietojemme nykyisellä kannalla voi mitään varmaa sanoa».

Käsitys, jonka mukaan *isi*-konditionaalit olisivat kehittyneet *kisi*-konditionaaleista, onkin epäilemättä väärä, mutta Setälän ajatuksissa konditionaalien semanttisesta taustasta on paljon sellaista, mikä yhä ansaitsee täyden huomion. Setälä perusteli (1887: 180—181) käsitystään konditionaalien frekventatiivilähtöisyydestä siten, että frekventatiiviverbeillä — kuten erällä muillakin verbijohdoksilla — voi olla konatiivisia eli yrittämistä tarkoittavia merkityksiä, jotka tuovat ne 'aikomista' ja 'haluamista' tarkoittavien mielteiden piiriin. Näin oli Setälän mielestä ymmärrettävää, että etenkin päälauseessa konditionaalilla voi vieläkin olla merkitys 'haluta', esim. *söisin* 'ich will essen', alkuaan 'ich wollte essen'.⁴

Frekventatiivijohtimeen on konditionaalien *isi*-tunnuksen liittänyt aiemmin (1974: 314) myös Maitinskaja: tunnus olisi kehittynyt frekventatiivis-kontinuaatiivisesta johtimesta *-ise-*. Myöhemmin (1979: 23) hän on tosin siirtynyt sille kannalle, että konditionaalien tunnus *-isi-* perustuisi nimenomaan nominaaliseen deminutiivijohtimeen. Perusteluja hän ei ole tietääkseni esittänyt kummallekaan käsitykselleen.

Kuten selostuksestani ilmenee, yritykset selittää suomen *isi*-konditionaalien morfologinen alkuperä poikkeavat toisistaan suuresti. Kaikki äänteellisesti mahdolliset johtimet on mainittu, ja ovatpa etsinnät aikanaan ulottuneet sellaisiininkin johtimiin, joista tunnus ei mitenkään ole voinut kehittyä. Mutta verraten vähän on mietitty, miten esiin vedettyjen johdostyyppien kehittyminen konditionaaliksi voidaan ymmärtää semanttisesti. Jos merkityspuoleen ylimalkaan on kajottu, niin se on tehty mieluummin yleisluonteisin viittauksin kuin yksityiskohtaisin perusteluin. Selväsanaissimmin on käsityksensä esittänyt Setälä.

⁴ Setälän mukaan suomalais-ugrialaisten kielten konjunktiiivin (mm. potentiaalinen ja konditionaalinen) muutkin tunnukset olisivat lähtöisin konatiivisista ja siten merkityksiltään lähellä 'aikomista' ja 'haluamista' olevista verbijohdoksista. Konatiivimerkitykset olisivat ominaisia toisaalta frekventatiivis-duratiivisille ja toisaalta momentaanis-inkoatiivisille johdoksille. Kaikessa laajuudessaan nämä ajatukset ovat liian kaukokantoisia tässä kommentoitaviksi. Huomautan vain siitä, että tällainen käsitys suomalais-ugrialaisten kielten konjunktiiivin alkuperästä muistuttaa Delbrückin (1871: 14—15) esittämiä ajatuksia indoeurooppalaisen konjunktiiivin synnystä. Delbrück selitti, että ieur. konjunktiiivin historiallisena perustana olisivat olleet konatiiviset duratiiviverbit, joita olisi käytetty myös 'haluamista' implikoivissa merkityksissä. 'Haluamista' Delbrück piti ieur. konjunktiiivin historiallisena perusmerkityksenä. Delbrückin ajatukset olivat Setälälle tuttuja.

Tässä kirjoituksessa otan *isi*-konditionaalin morfologisen ja semanttisen motivaation uudelleen käsiteltäväksi. Ensi sijassa koetan selvittää, mitä alkupe-
 rää on *isi*-konditionaalinn tunnus. Omankin käsitykseni mukaan tuo tunnus on
 kehittynyt frekventatiivijohtimesta, nimittäin johtimesta *-ise-*, jonka kontinua-
 tiivistunut edustaja tavataan yhä itämerensuomen *helisee*, *värisee* -tyyppisissä
 ekspressiiviverbeissä. Konditionaalinn tunnuksiksi tuo alkuaan oletettavasti
 nykyistä paljon selvemmin frekventatiivinen johdin on pystynyt kehittymään,
 koska se on voinut ilmaista paitsi toistuvaa ja jatkuvaa myös aiottua, halut-
 tua, suunniteltua jne., vasta tulevaisuudessa toteutuvaksi ajateltua tekemistä.
 Johtimella — kuten määräyhteyksissä muillakin frekventatiivijohtimilla — on
 siis ollut paitsi frekventatiivinen ja duratiivinen myös eräänlainen futuurinen
 merkitys: sillä on voitu ilmaista, että tekeminen tai tapahtuminen on vireillä
 ja sen täytyminen on siis odotettavissa tulevaisuudessa. Vireillä ja odotetta-
 vissa olemisen futuuriseen merkitykseen perustuu nähdäkseni myös *ise*-johti-
 men edustajan käyttö lapin potentiaalinn tunnuksena. Tulevaisuus on epävar-
 maa, ja tapahtumisen epävarmuus on futuurinn, konditionaalinn ja potentiaalinn
 yhteinen merkityspiirre.

2. Eräin itämerensuomalais-lappalaisin paralleeleinkin voidaan tukea ajatus-
 ta, että *isi*-konditionaali olisi kehittynyt frekventatiiviverbeistä. Paralleeliksi
 tarjoutuu ensinnäkin se, että niin itämerensuomen *ksi*-tunnuksinen kuin lapin
xč-tunnuksinenkin konditionaali voidaan vaivatta palauttaa vksm. **ks*-johti-
 misiin frekventatiiviverbeihin, sellaisiin kuin suomen *kuljeksia* ja norjanlapin
vãžžášit 'käveleskellä' (Setälä 1887: 178—179, Korhonen 1981: 253). Toiseksi
 voidaan viitata lapin läsimurteissa etelälapista Länsi-Ruijan murteisiin ulot-
 tuvaan *l*-konditionaaliin, joka perustuu *l*-johtimisiin frekventatiiviverbeihin,
 kuten Korhonen (1967: 143—) on osoittanut. Itämerensuomessa kahdesta
 konditionaalityypistä ainakin toinen ja lapissa molemmat konditionaalityypit
 perustuvat siis frekventatiiviverbeihin. Niinpä sopii lähteä etsimään myös
 itämerensuomen *isi*-konditionaalinn (ja sille morfologisesti läheisen lapin poten-
 tiaalinn) alkuperää frekventatiiviverbeistä.

Mutta matkaan tulee heti mutka. Lapissa ei *žž*-tunnuksisen potentiaalinn ja
 itämerensuomen *isi*-konditionaalinn sukulaisiksi sopivia frekventatiiviverbejä
 ole lainkaan, ja kuten edeltä on ilmennyt, itämerensuomessakin näiden mod-
 dusten johto-opillisiksi vastineiksi voidaan katsoa lähinnä vain *helisee*, *värisee*
*-*tyyppiset ekspressiiviverbit. Koska ne ovat kantasanattomia, ne eivät ole voi-
 neet kelvata konditionaalinn lähtökohdiksi.

Tuskin itämerensuomen ja lapin nykyinen frekventatiiviverbistö kuitenkaan
 on pysynyt muuttumattomana niistä ajoin, jolloin ims. *isi*-konditionaalinn ja
 lapin potentiaalinn kehitys frekventatiiviverbeistä alkoi. On täysin mahdollista,
 että vielä varhaiskantasuomessa on ollut sellaisia **ńće*-loppuisia frekventatiivi-

verbejä, joista toisaalta ims. *isi*-konditionaali ja toisaalta lapin potentiaali ovat voineet kehittyä. Tätä ajatusta tukee se, että itämerensuomen nykyisiä *helisee*, *värisee* -tyyppisiä kontinuatiiviverbejä ei ole vaikea tulkita jäänteiksi vanhasta frekventatiiviverbistöstä. Frekventatiiviverbien kontinuatiivistuminen on eri kielissä tavallista; Kuryłowicz (1964: 5, 99) pitää tällaista tendenssiä suorastaan universaalina. Ja tarkoittavathan ne *ise*-verbit, jotka ilmaisevat liikettä, nimenomaan edestakaista liikettä ja ovat siinä mielessä frekventatiivisia (esim. *tutisee*, *vapisee*, *värisee*).

Outoa ei ole sekään, että modustunnukseksi joutunut johdin pyrkii häviämään varsinaisesta johtimistosta. Niin näyttää käyneen virossa, missä *ksi*-konditionaalia vastaavaa frekventatiivijohdinta ei enää esiinny. Tavoitteena on ollut välttää konditionaalien ja frekventatiivijohdosten homonymia. Sama taivute voidaan saavuttaa myös siten, että johdokset ja niistä kehittyneet muodokset eriytetään äänteellisesti. Niin on tehty liivissä, missä frekventatiivisen *ks*-johtimen edellä on aina *i* (esim. *kānd'ikšā* 'kanneksia', vrt. kondit. yks. 1. ja 3. *kāndaks* 'kantaa'). Lisäksi frekventatiivijohtimen sibilantti on yleensä suhistunut. Ks. Posti 1942: 235, Terho Itkonen 1980: 64, 1983: 365. Huomattakoon myös, että valtaosa liivin *ks*-johtimisista verbeistä on kantasanattomia ekspressiivejä kontinuatiiviverbejä, semanttisesti samantyyppisiä kuin ekspressiivis-kontinuatiivit *ise*-verbit; monissa tapauksissa *ks*- ja *ise*-verbejä onkin liivissä muodostettu samoista kantavartaloista, esim. *gil'ikšā* 'kilistä' (vrt. *gi'l[d]žā < kilise-* id.), *krābikšā* 'suhista, kahista' (vrt. *grā'bžā* id.), *ne'rikšā* 'äristä, urista' (vrt. *ne'rižā* id.). Liivin *ks*-verbistön koostumuksesta ks. Vääri 1975: 45.

Myös lapissa on pidetty huolta siitä, että vksm. **ks*- ja **le*-frekventatiiveista kehittyneet konditionaalimuodot ovat erilaisia kuin vastaavat johdokset. Keinoista ks. Korhonen 1967: 144—, 1981: 255 ja Hans-Hermann Bartens 1980: 2—3.

Ei siis ole odottamatonta, että myös lapin potentiaalien ja ims. *isi*-konditionaalien tunnusta vastaavasta frekventatiivijohtimesta on pyritty pääsemään eroon. Lapissa tuon johtimen häviö on ollut täydellinen, ja itämerensuomessa johdin on tungettu sellaiseen perifeeriseen verbiryhmään, jossa se ei ole voinut saada modaalista merkitystä.

3. Monienkin kielten paralleleihin voidaan tukea äskeistä ja jo Setälän käsityksiin sisällyntä ajatusta, että itämerensuomen konditionaalia motivoisivat tulevaisuuteen viittaavat merkitysainekset. Tarkastelen seuraavassa lyhyesti, millä lailla konditionaali muodostetaan eräissä germaanisissa kielissä ja mm. ranskassa. Koska konditionaali kaikissa näissä kielissä sisältää menneen aikamuodon tunnuksen, kuten myös itämerensuomessa ja lapissa, näiden kielten konditionaalityyppien muut kuin menneeseen aikaan viittaavat ainekset voidaan funktioiltaan rinnastaa itämerensuomen ja lapin konditionaalien johti-

miin. Myöhemmin otan puheeksi vielä konditionaalien muodostuksen mordvassa.

Germaanisissa kielissä konditionaali voidaan ilmaista kahdella eri tavalla: toisaalta konjunktiiivin — ja nykyisin osin myös indikatiivin — preteritillä, toisaalta erinäisten apuverbien (alkuaan konjunktiiivin) preteritin ja pääverbin infinitiivin kombinaatiolla. Jokunen esimerkki tyypillisistä konditionaalivirkeistä:

Saksa *Wenn ich reich wäre, würde ich nach Paris fahren.*

Englanti *If I were rich, I should/would go to Paris.*

Ruotsi *Om jag vore rik, skulle jag åka till Paris.*

Germaanisten kielten konjunktiiivi edustaa muodoltaan vanhaa ieur. optatiivia; sen merkityksessä yhdistyvät ieur. optatiivi ja konjunktiiivi. Muodon on sanottu ilmaisevan mm. toivomusta, pyyntöä, mahdollisuutta tai jotain vain ajateltua (Dal 1962: 137). Lyonsin (1977: 817—) mukaan indoeurooppalaisten kielten konjunktiiivi ilmaisee yleensäkin sitä, mikä on mahdollista mutta epävarmaa; hänen mukaansa konjunktiiivi on »the mood of generalized non-factivity». Mutta toisaalta — tai pikemmin juuri siksi — konjunktiiivilla on voitu ilmaista myös sellaista, mitä voi tapahtua vasta tulevaisuudessa: konjunktiiivi on siis kuulunut erilaisten aikomusten, halujen, velvollisuuksien, ennustusten jne. ilmauksiin. Futuurisuus ja nonfaktuaalisuus liittyvät kiinteästi toisiinsa; niinpä indoeurooppalaisten kielten futuurikategorioiden tavallisia lähteitä ovat toisaalta konjunktiiivi ja toisaalta mm. aikomusta ja halua, siis vähän spesifisempää nonfaktuaalisuutta ilmaisevat rakenteet. Konjunktiiivi ja futuuri kattavat siis suureksi osaksi samoja merkitysalueita. Ks. Lyons 1977: 814—818, Fleischman 1982: 133—134. Konjunktiiivi- ja futuurikategorioiden suhteita kielellisten universaalien tutkimuksen näkökulmasta on käsitellyt Ultan 1978.⁵

Germaanisten kielten konjunktiiivin preteritin käyttö konditionaalien funktiossa perustuu ehkä siihen, että sen avulla on voitu ilmaista tulevaisuuteen sisältyviä mahdollisuuksia ikään kuin menneisyyden näkökulmasta. Samanlainen motivaatio näyttää olevan myös apuverbein muodostetuilla konditionaaleilla. Niissä nykyisin yleisimmin käytetyt apuverbit ovat alkuaan tarkoittaneet 'haluamista', 'velvollisena olemista' ja 'joksikin tulemista'. Niillä on siis alun perinkin ollut tulevaisuuteen viittaava merkitys. Samoja apuverbejä käytetään myös kieliopillisen futuurin muodostukseen:

⁵ Konjunktiiivin futuurisista piirteistä puhui jo Delbrück (1871: 24—25); Delbrückin ajatusten kehkeytymisestä ks. Hahn (1953: 6).

	Futuuri	Konditionaali
Saksa	<i>wird</i>	<i>würde</i>
Englanti	<i>shall ~ will</i>	<i>should ~ would</i>
Ruotsi	<i>skall</i>	<i>skulle</i>

Nykysaksan, -englannin ja -ruotsin kannalta apuverbikonditionaalit ovat siis eräänlaisia futuurin sisarmuotoja. Ne, kuten konjunktiivin preteritikin, perustuvat sen ilmaisemiseen, mitä tulevaisuus saattaa sisältää, kun sitä katsotaan menneisyydestä. Tällainen konditionaali ei siis oikeastaan puhu lainkaan siitä, miltä tulevaisuus näyttää, kun sitä katsotaan nykyhetken näkökulmasta. Näin konditionaalien rakenne-elementtinä oleva preteriti etäyttää aktuaalista nykyisyydestä sen, mitä on odotettavissa, ja saa siten modaalisen luonteen. Ks. esim. Jespersen 1977 [1924]: 265, Lyons 1977: 819, Ultan 1978: 99, 117.

Historiallisesti germaanisten kielten apuverbikonditionaalit ovat nuorempia kuin konjunktiivin preteriti. Apuverbeihin on turvauduttu, kun konjunktiivi (varsinkin juuri sen preteriti) pyrki sulautumaan indikatiiviin (Mustanoja 1960: 453, Kisbye 1971: 88—, Wessén 1965: 142—143). Esim. saksassa ja ruotsissa konjunktiivin ja indikatiivin preteritin ero on hävinnyt heikoista verbeistä kokonaan, ja vielä pitemmälle on ehditty englannissa, missä konjunktiivin imperfektimuoto on enää verbillä *be* 'olla': *were*.⁶ Selvennys on tehty ottamalla avuksi erilaisia nonfaktuaalisuutta ilmaisevia verbejä, jommoisia olivat esim. juuri 'haluamista' ja 'velvollisena olemista' tarkoittavat verbit: neidän eivät implikoi, että niiden komplementtina oleva propositio olisi enempää tosi kuin epätosi. Ne siis kuuluvat ns. ei-implikatiiviverbeihin (Karttunen 1971, Hakulinen—Karlsson 1979: 233). Ja koska nykyhetken halut ja velvollisuudet voivat enimmäkseen toteutua vasta tulevaisuudessa — kuten yleensäkin kaikki sellaiset teot ja tapaukset, jotka nykyhetkellä ovat vasta mahdollisuuksia —, näitä verbejä oli luontevaa käyttää myös futuurin ilmaisemiseen.

Kuten jo edeltä on selvinnyt, myös futuuri sinänsä on nonfaktuaalinen: tulevaisuushan on välttämättä epävarmaa. Tästä syystä ei ole yllättävää, että saksassa konditionaalien apuverbiksi on vakiintunut futuurin *werden*-apuverbin konjunktiivin preteriti *würde* (joka siis yhä eroaa vastaavasta indikatiivimuodosta *wurde*). Saksan *würde*-konditionaali onkin syntynyt vasta sen jälkeen, kun

⁶ Tämänkin verbin konjunktiivin preteriti on pitkään pyrkinyt korvautumaan indikatiivin preteritillä (esim. Defoe: *I wish he was present to hear you*, Jespersen 1977 [1924]: 266—267, ks. myös Leech 1971: 107). Nonfaktuaalisessa yhteydessä ei konjunktiivin ja indikatiivin samanlaisuudesta olekaan ollut haittaa, koska nonfaktuaalisuuden ilmaiseminen ei ole ollut yksin konjunktiivin varassa; tästä syystä indikatiivin preteritimuodoilla voi hyvin olla konjunktiivin funktio esim. 'jos'-lauseissa (*If he was my friend —*) ja toivomista merkitsevien verbien objektina olevissa lauseissa (kuten yllä). Ks. Jespersen 1931: 114.

werden-verbistä oli tullut futuurin apuverbi (Dal 1962: 132, 149).

Ftuurin ja nonfaktuaalisuuden yhteenkuuluvuutta osoittaa havainnollisesti myös se, että saksassa *werden*-apuverbin preesensmuotoja sanotaan käytettävän nykyisin jo mieluummin jonkinlaisen potentiaalisen kuin puhtaasti deiktisen futuurin merkkinä (Vater 1975). Samoin englannissa »futuuri-ilmause» *That will be the postman* tulkitaan Lyonsin (1981: 239) mukaan mieluummin nykyhetkeä koskeväksi arveluksi kuin modaalistamattomaksi väitteeksi tulevaisuudesta. Jos siis modaalikategorioista voi syntyä futuurikategorioita, niin futuurikategorioistakin voi syntyä modaalikategorioita; kiertokulusta tarkemmin Fleischman 1982: 134—.

Ftuuri liittyy historiallisesti myös eräiden romaanisten kielten konditionaalien, jotka ovat kehittyneet myöhäislatinan liittomuototyypistä *cantare habebat* 'oli laulava' (esim. ransk. *chanterait*, esp. *cantaría* 'laulaisi'), vrt. fut. ransk. *chantera*, esp. *cantará* < myöhäislat. *cantare habet* 'on laulava'. Kielittäin ja murteittain myöhäislatinan lähtömuodot ovat voineet olla myös tyyppiä kondit. *habebat cantare*, *habebat de t. ad cantare*, *cantare habui*, fut. *habet cantare*, *habet de t. ad cantare* (Lausberg 1962: 213—, 217—). Konditionaalien yhteys *habeo*-apuverbillä ilmaistuun futuuriin on romaanisissa kielissä hyvin selvä: missä *habeo*-futuuria ei tavata tai missä se ei ole kotoperäinen, ei esiinny myöskään konditionaalina (Lausberg 1962: 218).

Romaaninen konditionaali on siis kehittynyt menneen ajan futuurista, tempuksesta, jota suomi ilmaisee ns. liittoimperfektillä (*oli laulava*). Ranskan *chanterait*-tyyppisellä konditionaalilla on tämä tempusmerkitys yhä jäljellä; onkin keskusteltu siitä, olisiko konditionaali luettava mieluummin tempuksiin vai moduksiin. Tämäkin osoittaa, miten liukuva konditionaalien ja tietynlaisien menneisyydestä tulevaisuuteen katsovien temporaalisten merkitysten raja on. Romaanisen konditionaalien historiallisesta ja semanttisesta taustasta tarkemmin ks. esim. Harris 1978: 180—, 239—, Harris 1981 ja Fleischman 1982: 59—66.

4. Suomalais-ugrilaisissa kielissä konditionaalien muodostusperiaatteet vaihtelevat suuresti, eikä niissä tunnu aina olevan paljonkaan yhteistä germaanisten ja romaanisten kielten vastaavien periaatteiden kanssa. Esim. obinugrialaisten kielten konditionaaleissa ei mikään viittaa preteritiin; tämä erottaa ne selvästi edellä käsittelemistäni konditionaalityypeistä. Ilman preteritin osallisuutta ovat eräät tutkijat selittäneet myös unkarin *né-*, *ná-*, *nő-*-tunnuksisen konditionaalien (ks. Maitinskaja 1974: 313, Gulya 1976: 399), mutta täysin mahdollinen on kai preteritipohjainenkin selitys (Papp 1968: 157—159; vrt. myös Setälä 1887: 158). Votjakin *sal*-tunnuksisen konditionaalien muodostuksessa preteriti on tosin mukana, mutta koko muodoste on voinut syntyä turkkilaisen mallin mukaan (Raija Bartens 1979: 229). Myös syrjäänissä konditionaali

muodostetaan preteritin avulla, lisänä partikkeli *ōškō*, jonka alkuperäiseksi merkitykseksi on selitetty 'hyvä jos' (Serebrennikov 1963: 293).

Itämerensuomen ja lapin konditionaalityyppien taustan valaisemiseksi kannattaa tarkata mordvan konditionaalien muodostusta. Mokšamordvassa päälauseen konditionaali (jota kirjallisuudessa on nimitetty myös konjunktiiviksi) on samanlainen kuin ns. toinen preteriti, joka ilmaisee jatkuvaa tai habituaalisesti toistuvaa, joka tapauksessa päättymätöntä toimintaa. Esim. muoto *jaka-l'en* merkitsee paitsi 'kulkisin' ja 'olisin kulkenut' myös 'olin kulkemassa, minulla oli tapana kulkea'. Historiallisesti muodon katsotaan pohjautuvan ensimmäiseen eli nykyajan partisiippiin, jota käytetään myös tekijännimenä, ja siihen liittyneeseen 'olla'-verbin ensimmäiseen preteritiin (Jevsevjev 1928: 128, Serebrennikov 1967: 158). Niin konditionaali kuin toinen preteritikin olisi siis syntynyt konstruktioityypistä 'kulkeva olin' tai 'kulkija olin'.⁷

Myös ersässä päälauseen konditionaalien pohjana on toinen preteriti, mutta sen *l*-aineuksen edessä on konsonantti *v*, esim. *jaka-v-l'in* 'kulkisin, olisin kulkenut'. 2. preteritissä tällaista *v*-konsonanttia ei ole, esim. *jakil'in* 'olin kulkemassa, minun oli tapana kulkea'. Vanhastaan tuo *v* on yleensä katsottu verbin *ul'ems* 'olla' alkuvokaalista syntyneeksi (Wiedemann 1865: 64—65, Bubrih 1953: 100, Korhonen 1967: 142). Ei ole mahdotonta, että 2. preteritin ja konditionaalien vokaaliedustus olisikin kehittynyt samoista lähtökohdista eri suuntiin. Eriytymiseen näyttäisi löytyvän hyvä syykin: homonymian välttäminen. Mutta voitaneen ajatella muunkinlaista selitystä. M. N. Pigin on tietävästi jo v. 1941 tulkinut *v*-aineuksen samaksi johtimeksi kuin *-voms*, *-vəms*-loppuisissa verbeissä, joille se voi antaa mm. merkityksen 'voida suorittaa, kyetä suorittamaan kantasanan tarkoittama tekeminen', esim. ersä *mol'e-v-ems*, mokša *mol'e-v-əms* 'voida mennä, kyetä menemään' (vrt. ersä *mol'ems*, mokša *mol'əms* 'mennä'). Ks. Pall 1955: 15—16, Serebrennikov 1967: 165, 231. Tämän mukaan ersän konditionaaliin sisältyisi siis itsenäinen nonfaktuaalijohdin. Mutta vaikka niin olisikin, lienee ajateltava, että myös ersän konditionaali on alkuaan perustunut pelkkään 2. preteritiin ja että johdin *v* on vain selvennyskeino: senkin avulla on konditionaali saatu äänteellisesti erotetuksi 2. preteritistä ja siten vältetyksi homonymia. Näin kehottaa ajattelemaan lähinnä se, että konditionaali on mokšassa täysin samanlainen kuin 2. preteriti. — Mokšassa homonymian haittoja on vähennetty päästämällä 2. preteriti harvinaistumaan, kuten Feoktistov (1975: 315) on esittänyt.

⁷ Tätä ajatusta on arvostellut V. Pall (1955: 15), jonka mukaan muotojen *l*-aines olisi pikemminkin frekventatiivijohdin. Pall ei liene saanut ajatukselleen suurempaa kannatusta. Mordvan konditionaalien semanttisen motivaation kannalta on oikeastaan yhdentekevää, kumpi selitys on oikea. Periaatteessahan frekventatiivijohdoksilla olisi varmasti voitu ilmaista samanlaista jatkuvaa tai habituaalista tekemistä kuin nykyajan partisiippiin + 'olla'-verbin avulla.

Mikä sitten olisi mordvan 2. preteritin ja sen kanssa alkuaan siis nähtävästi täysin identtisen konditionaalien semanttinen suhde? D. V. Bubrih (1953: 100) tulkitsi suhteen siten, että koska preteritin ilmaisema toiminta ei ole enää nykyhetkellä käynnissä, se ei ole myöskään reaalista; tästä johtuisi konditionaalien ilmaiseman toiminnan irreaalisuus. Se että konditionaalien irreaalisuus perustuisi menneeseen aikamuotoon sinänsä, ei kuitenkaan ole todennäköistä: tiedot kielistä, joissa preteriti osallistuu konditionaalien muodostukseen, eivät tulkintaa tue. Kaikkiällä näyttää varsinkin päälauseen konditionaalien modaalisuus perustuvan muihinkin aineksiin kuin näin yleisluonteisiin menneen ajan implikaatioihin, käytettiinpä noina muina aineksina konjunktiiivia sekä modaalisia ja futuurisia apuverbejä kuten germaanisissa kielissä, partikkeleita kuten eräissä suomalais-ugrilaisissa kielissä ja esim. venäjässä tai »puhdasta» (silti subjektiivisia modaalistamismahdollisuuksia tarjoavaa) futuuria kuten useissa romaanisissa kielissä. Mennyt aikamuoto ei siis tunnu voivan kehittyä konditionaaliksi ilman semanttisia lisäaineksia. — Serebrennikov (1967: 164, 166) on puolestaan esittänyt, että mordvan konditionaalien modaalisuus perustuisi 2. preteritin jonkinlaiseen emfaattiseen merkitykseen, jommoista hän (1967: 159) myös olettaa tuon tempuksen alkuperäiseksi merkitykseksi. Miten emfaasista päästäisiin konditionaaliin, hän ei ole selittänyt.

Ehkä nyt voitaisiinkin ajatella, että myös mordvan konditionaaliin sisältyisi eräänlainen modaalistava futuuriaine. Tuo futuurielementti perustuisi siihen, että tietyntyppisten verbien yhteydessä voi päättymätöntä toimintaa ilmaiseva preteriti esittää tekemisen pelkäksi menneisyydessä vallinneeksi hankkeeksi tai yleensä vain vireillä olleeksi prosessiksi, jonka toteutumisesta ei ole tietoa. Jos nimittäin 2. preteriti muodostetaan verbistä, joka luontaiselta merkitykseltään on punktuaalinen ja jonka tarkoittamalla tekemisellä ei siis ole kestoja, joutuvat toisen preteritin kieliopillinen ja verbin leksikaalinen merkitys ristiriitaan. Verbin leksikaalisen merkityksen takia ei 2. preteriti silloin voi tarkoittaa päättymätöntä, jatkuvaa tekemistä. Yksi mahdollisuus on nyt ajatella verbin tarkoittama tekeminen esim. suunnitelmaksi, hankkeeksi, aikomukseksi, haluksi jne., joka vielä ei ole toteutunut mutta joka voi toteutua tulevaisuudessa. Näin siis punktuaalinen tekeminen tulkitaan oikeastaan prosessiksi, joka päättyy vasta tulevaisuudessa. Mordvankin konditionaali olisi siis kehittynyt sellaisista 2. preteritin käyttötavoista, jotka ovat menneisyydestä käsin ennakoineet tulevaisuutta.

Mordvan 2. preteritillä voi todella olla tällä tavalla tulevaisuutta ennakoivia käyttötapoja. Esimerkkini ovat ersää; ne ovat Serebrennikovilta (1960: 229):

T'e pl'ennoj komand'ireskak meš, što neiže Andrjušan, koda son kulyl' kuzneit' alo
'Plennyj-to komandir skazal, čto videl Andrjušu, kogda on umiral pod jolkoj'

[= Tuo sotavangiksi otettu päällikkökin sanoi nähneensä Andrjušan, kun tämä oli kuolemassa (teki kuolemaa) kuusen alla].

T'eči Tanja noldyl' st'ennoj gazeta. Sonze ked' alo ul'nešt' eřva kodat mat'eřialt 'Segodnja Tanja vypuskala stengazetu. U nejo pod rukoj byli raznyje materialy' [= Tänään Tanja aikoi julkaista (oli julkaiseva, oli julkaisemassa) seinälehden (seinälehteä). Kainalossa hänellä oli erilaista aineistoa].

Huomattakoon, että jälkimmäisen esimerkin 2. preteriti voitaisiin suomentaa myös konditionaalilla: 'Tänään Tanja julkaisisi seinälehden'. Näin lähellä konditionaali voi — tapauksittain — olla päättymätöntä tekemistä ilmaisevia preteritimuotoja.

5. Samantapaista kuin mordvasta tunnetaan muistakin kielistä. Selvästi futuurisia implikaatioita voi olla esim. englannin progressiivisilla *-ing*-loppuisilla muodoilla (esim. Quirk ym. 1972: 88, 90, Leech 1971: 19, 47—, 57—). Progressiivinen preesens voi viitata tulevaisuuteen nykyhetkestä, progressiivinen imperfekti vastaavasti menneisyydestä katsottuna:

The plane is taking off at 5.20.

The president is coming to the UN this week.

The train was arriving.

The old man was dying.

Futuurisia implikaatioita voi olla myös esim. latinan imperfektin merkityksissä:

eos captabant 'he olivat ottamassa ~ yrittivät ottaa häntä kiinni' (ks. Palmer 1954: 307).

Myös suomen progressiivinen rakennetyyppi *olla tekemässä* voi määrähdoin ilmaista sitä, että tekeminen on vasta vireillä ja että tekeminen niin ollen voi toteutua vasta tulevaisuudessa — tai jäädä toteutumatta.

Ruotsi on devalvoimassa kruunuaan 20 prosentilla.

HKL on lopettamassa bussilinjat Itä-Helsinkiin.

Kissa oli putoamassa ikkunasta.

Mies oli juuri kalauttamassa kangella ammusta, kun hän huomasi vaaran.

Englannin progressiivimuotojen sanotaan saavan futuurisen tulkinnan helpoimmin silloin, kun ne muodostetaan äkillistä tilanmuutosta tarkoittavista verbeistä. Niitä ovat esim. *arrive* 'saapua', *die* 'kuolla', *fall* 'pudota', *land* 'laskeutua', *leave* 'jättää, lähteä', *lose* 'menettää', *stop* 'lopettaa, pysähtyä' jne. (Leech 1971: 19, 59, Quirk ym. 1972: 88, 95). Vendlerin (1967: 102—103) luokituksen mukaan nämä verbit kuuluvat ns. saavutusverbeihin (»achieve-

ment terms») (ks. myös Mourelatos 1981). Muunlaiset punktuaaliverbit tulkitaan helposti iteratiivisiksi: *Someone was firing a gun at me* 'joku laukoi pyssyä minua kohti' (Leech 1971: 19). Suomessa nähtävästi mikä hyvänsä punktuaaliverbi (momentaaniverbi) voidaan tulkita samoin tulevaisuuteen viittaavaksi, jos se on rakenteessa *olla* + 3. infinitiivin inessiivi. Rajoituksena ei ole ainkaan se, että rakenne *olla tekemässä* voitaisiin sellaisenaan tulkita iteratiiviseksi.

Tähdennän vielä, että tässä puheena ollut futuurisuus ei ole »puhdasta», ensi sijassa deiktistä (jommoista suomessa ilmaistaan mm. rakentein *tulee tekemään* tai *on tekevä*). Pikemmin on kysymys suunnitelman, aikomuksen, yrityksen, inseptuaalisuuden (»vähällä olemisen») jne. futuurisista implikaatioista. Tällaiset merkityspiirteet sisältävät korosteisesti myös sen ajatuksen, että tekeminen tai tapahtuminen ei ole varmaa⁸ (ks. Osmo Ikola 1949: 49—50, 1961b: 110—111). Ultanin mukaan (1978: 108, 115—116, 118) on verraten tavallista, että futuurisuutta ilmaistaan eri kielissä duratiivista, päättymätöntä tekemistä tarkoittavin ilmauksin tai että futuuri on tällaisista ilmauksista kehittynyt.

6. Mainitsen vielä muutaman tapausryhmän, jotka hyödyttävät suomen konditionaalin morfologisen ja semanttisen motivaation selvittelyä.

Myös venäjässä on tavallista että esittämässäni mielessä futuurisiksi (Forsyth 1970: 49 mukaan konatiivisiksi) tulkitaan sellaisten verbien imperfektiiviset preteritimuodot, jotka luontaiselta merkitykseltään tarkoittavat äkillistä tilan muuttumista tai muuttamista eli sellaista »täydellistä tapahtumaa, siirtymää tai 'hyppäystä' uuteen tilaan, jota perfektiivinen aspekti merkitsee» (Forsyth 1970: 49). Tässä on samanlainen punktuaalisen tilanmuutosverbin ja päättymättömän aspektin kombinaatio kuin edellä englannin *-ing*-muodoissa. Niinpä lause *My bežali, tak kak opazdyvali na pojezd* tarkoittaa suunnilleen 'juoksimme, koska olimme vähällä myöhästyä (myöhästymässä) junasta' ja lause *On umiral - - nakonec on umer* 'hän oli kuolemaisillaan (kuolemassa) - - lopulta hän kuoli'. Jos tällaisen verbin tekijä on agenttiivinen ja joutuu voittamaan vastusta, verbin merkitykseen tulee helposti piirre 'yrittää': *My dolgo rešali zadaču, i nakonec rešili jejo* 'yritimme kauan ratkaista tehtävää, ja lopulta onnistuimmekin ratkaisemaan (ratkaisimme) sen'; *Oni ne ugovorili jejo ujti s nimi, hotja dolgo ugovarivali* 'heidän ei onnistunut taivuttaa häntä mukaansa,

⁸ Tästä johtuu, että *on tekemässä*-tyyppiset rakenteet voivat olla hyvin lähellä potentiaalia: *Tallinnan satamaurakka menossa Ruotsiin* (lehtiotsikko), vrt. - - *mennee Ruotsiin; Klo 22.39 tulee tieto, jonka mukaan Keskustapuolue on saamassa kansanedustajan Helsingissä* (aika-kauslehden vaaliselostuksesta), vrt. - - *keskustapuolue saanee kansanedustajan Helsingissä*. Näissä tapauksissa *on tekemässä*-rakennetta on käytetty ilmaisemassa »yleistä, tilastoperäistä tai 'luotettavista lähteistä' saatua arvelua» (Hakulinen—Karlsson 1979: 274) kuten kirjasuomen potentiaalia ainakin.

vaikka kauan yrittivätkin (taivuttelivatkin)'. Se minkä täsmällisen tulkinnan tuo futuurisuus kussakin tapauksessa saa — esim. 'olla tekemäisillään', 'aikoa tehdä', 'yrittää tehdä', 'haluta tehdä' jne. —, perustuu siis lähinnä kontekstiin. Kuten esimerkeistäkin havaitaan, virkkeissä usein on saman verbin perfektiivinen aspekti ikään kuin kertomassa, kuinka aikeelle, suunnitelmalle, yritykselle jne. kävi.

Tällaiset venäjän imperfektiiviset preteritimuodot ovat vaikuttaneet myös eräisiin itämerensuomalaisiin kieliin. Vepsässä ja karjalassa venäjän muotoja vastaavat frekventatiiviverbien imperfektimuodot, joilla on samanlaisia tulevaisuuteen viittaavia merkityksiä kuin venäläisillä originaaleillaan. Venäjän imperfektiivinen aspekti heijastuu tällaisissa käännoislainoissa siis frekventatiivijohdoksina.

Vepsässä voi Maria Zaitsevan (1978: 110—) mukaan *skende*-loppuisten frekventatiiviverbien imperfektimuodoilla olla merkityksessään »jonkinlainen ehdollisuuden vivahde» (»ottenok nekotoroj uslovnosti»), jonka mukaisesti ne voidaan kääntää 'sdelal bylo čto-libo', 'čut' ne sdelal čto-libo', siis 'oli vähällä tehdä jotain'. Kontekstia myöten muodot voidaan suomentaa myös 'olisi tehnyt jotain', 'aikoi ~ halusi ~ yritti tehdä jotain' jne. Jokunen Zaitsevan esimerkki:

hän ambuškenž mindei da ij putund 'on vystrelil bylo v menja, da ne popal' [= hän oli vähällä ampua minut, mutta ei osunut].

konsse jathtaškēžn da mest lihid teghe 'kogda-to ja udlinjala (platje), da opjat' stalo korotko' [= joskus yritin jatkaa (leninkiä), mutta taas tuli lyhyt].

libuškenž kerdan päčil'e da ij voidind 'ona hotela bylo odnaždy vstat' na pečku, da ne smogla' [= kerran hän olisi noussut (halunnut nousta) uunille, mutta ei voinut].

Aivan samanlaisia merkityksiä voi karjalan aunukselaismurteissa olla *ksendele*-loppuisten frekventatiiviverbien imperfektimuodoilla. Genetzin (1885: 162) mukaan esim. *otaksendel'in* merkitsee paitsi 'otin usein, minun oli tapanani ottaa' myös 'yritin ottaa, oli aikomukseni ottaa, olin ottaa, olin ottamaisillani, olisin ottanut'. Suojärveltä Genetz (1870: 225—226) mainitsee muodot *nouzeksendelin*, *havaitšuksendelin*, *hebo peäzeksendel' väl'illeh* 'olin nousemaisillani', 'olin heräämaisillani', 'hevonen oli pääsemäisillään irti' jne. Tähän kuuluvat myös Suojärven lauseet (Genetz 1870: 225) *sih pidel' männä* 'olisi pitänyt mennä', *siid olettel' hyvä tulla* 'olisi ollut hyvä tulla', *Jumal andel'* 'Jumala olisi antanut', *nouzzetelin*, *g'ed vie olluh teäl* 'olisin noussut, mutta et vielä ollut täällä', joiden käännökseksi Genetz esittää siis säännöllisesti konditionaalin perfektin.

Suomessa konditionaalin perfektiiä käytetään yleensä sellaisissa tilanteissa, joissa sillä on kontrafaktuaaliset presuppositiot. Esim. virke *Olisin noussut, mutta et*

vielä ollut täällä tulkitaan siten, että puhuja ei noussut. Samalla lailla kontrafaktuaalisen tulkinnan saavat helposti menneessä aikamuodossa esitetyt halun, aikomuksen, yrityksen, pyrkimyksen, vähällä olemisen jne. ilmaukset. Jos sanomme, että *hevonen oli pääsemäisillään irti* tai että *yrityn jatkaa leninkiä* tms., presuppositioihimme kuuluu yleensä se, että hevonen ei sitten päässytkään irti ja että leningin pidentäminen ei onnistunut. Mutta näiden ilmausten kirjaimelliseen merkitykseen tuo kontrafaktuaalisuus ei kuulu, se perustuu pragmaattiseen tulkintaan. Koska ilmauksiin kuuluu nonfaktuaalisia halun, aikomuksen, yrittämisen jne. merkityselementtejä ja kertojan ajatellaan kuitenkin puhehetkellä jo tietävän, toteutuiko tuo halu, aikomus, yritys jne., ilmaus tulkitaan helposti niin kuin halu, aikomus jne. ei olisi toteutunut. Muutenhan odottaisi, että kertoja käyttää faktuaalista ilmausta ja sanoo, mitä tapahtui: se on menneisyydestä puhuttaessa olennaista.

Tämä päättely perustuu siihen, että puheena olevat ilmaukset rikkovat Gricen (1975) yleisten keskusteluperiaatteiden ns. määrän (ja samalla relaation) maksiimia. Määrän maksiimi kieltää sanomasta enempää tai vähempää kuin asia vaatii, ja relaation maksiimi kehottaa sanomaan olennaisen. Nyt käsitellyistä ilmauksista puuttuu tieto siitä, johtiko halu, aikomus, yritys jne. tulokseen vai ei, ja luonnollisena selityksenä tuon tiedon puuttumiselle pidetään tietysti sitä, että ei johtanut.

Koska konditionaalien perfektin ja menneessä aikamuodossa ilmaistun aikomisen, yrittämisen, haluamisen jne. merkitykset näyttävät suuresti muistuttavan toisiaan, voisi ehkä myös konditionaalien perfektin kontrafaktuaalisuus perustua esitetynlaiseen pragmaattiseen päättelyyn. Viittaahan konditionaalien perfektin, toisin kuin preesens, menneisyyteen. Silloin konditionaalina (konditionaalien preesensia) voitaisiin pitää perusmerkitykseltään nonfaktuaalisena, ei kontrafaktuaalisena, jommoiseksi sitä myös on viime aikoina ajateltu.

Vaikka vepsän ja aunuksen frekventatiiviverbien imperfektimuodot merkitykseltään voivat vastata konditionaalien perfektia, ei niitä voi pitää itämerensuomalais-lappalaisten konditionaalityyppien omapohjaisina paralleleleina; ne perustuvat venäjän vaikutukseen. Sitä osoittaa paitsi niiden levikki myös se, että niihin sisältyvä imperfektin tunnus viittaa menneisyyteen, ei nykyisyyteen tai tulevaisuuteen kuten omapohjaisen konditionaalimme vastaava morfi.

7. Tulevaisuuteen viittaavilla merkityksillä on siis keskeinen osuus useiden kielten konditionaalien muodostuksessa. Germaanisissa kielissä näitä merkityksiä ilmaistaan konjunktiivilla ja eräillä apuverbeillä, ja ranskassa konditionaalien historiallisena perustana on menneen ajan futuuri. Jonkinlaista tulevaisuuden ennakkointia näyttää voivan liittyä myös mordvan konditionaalien pohjana olevaan 2. preteritiin.

Ei olekaan yllättävää, että myös itämerensuomen ja lapin konditionaali-

tyypit sekä lapin potentiaali voidaan selittää perustuviksi tulevaisuuteen viittaaviin ilmauksiin. Tuo futuurisuus on saatu aikaan esittämällä (lähinnä kai äkillinen tai joka tapauksessa »kokonainen», kerralla alusta loppuun etenevä) teko tai tapahtuma vireillä olevana prosessina. Tuollaisen ilmauksen implikaatioihin kuuluu, että teko tai tapahtuma ei ole vielä toteutunut mutta sen toteutuminen on odotettavissa. Venäjän imperfektiiviverbien vepsäläiset ja karjalaiset käännösvastineet puolestaan osoittavat, että tällaiseen prosessina esittämiseen ovat soveltuneet frekventatiivijohtimet. Tässä niiden funktioista on noussut etualalle tekemisen osoittaminen päättymättömäksi. Päättymättömyyshän kuuluu olennaisesti kaikkien frekventatiivi- ja kontinuaatiiviverbien merkityspiirteisiin. On sitten pragmaattisen tulkinnan asia, ajatellaanko tuon äkillisen teon tai tapahtuman vireillä tai odotteilla oleminen aikomiseksi, haluamiseksi, yrittämiseksi, vähällä olemiseksi vai kenties vain teon tai tapahtuman jonkinlaisten ensi merkkien ilmenemiseksi. Joka tapauksessa nuo vireillä ja odotteilla olemisen mielteet syntyvät samaan tapaan kuin esim. englannin *-ing*-progressiivissa, suomen *olla tekemässä* -rakenteessa, mordvan 2. preteritissä, venäjän imperfektiiviverbeissä jne.

Frekventatiivijohtimet voivat nykysuomessakin käännäyttää yhtäkkistä tilanmuutosta tarkoittavan kantaverbin merkitsemään vireillä olevaa prosessia. Esim. verbi *aloitella* voi merkitä suunnilleen 'olla aloittamassa, aloittaa vähitellen, valmistautua aloittamaan, aikoa aloittaa' jne. Vastaavasti verbi *lopetella* voi merkitä mm. 'olla lopettamassa, valmistautua lopettamaan, aikoa lopettaa' jne. Aloittamiseen ja lopettamiseen johtava prosessi on siis alkanut, mutta »varsinaiseen» aloittamiseen ja lopettamiseen ei vielä ole päädytty. Puhemielessä voidaan vastaavasti käyttää esim. verbiä *lähdeskellä*: *Lähdeskelenpätästä jo kotiin* merkitsee lähinnä 'alanpa tästä jo tehdä lähtöä, valmistautua lähtemään' tjs. Frekventatiivisen (iteratiivisen) tulkinnan sulkee pois aloittamisen, lopettamisen, lähtemisen yms. tilanmuutoksen eräänlainen peruuttamattomuus.

Konatiiviverbit eli yrittämistä tarkoittavat verbit ovat tällaisten vireillä olevaa tekemistä tarkoittavien verbien huomattava alalaji. Teon toistamisen mielle on niissä usein yhä jäljellä. Konatiivinen merkityssävy perustuu siihen, että toistaminen tulkitaan turhiksi yrityksiksi. Valaiseva on Erkki Itkosen (1966: 245) mainitsema esimerkki *osteli hevosta*: konatiivinen tulkinta perustuu tietoon, että toiminnasta ei ole ollut tulosta. Verbin *ostella* pääasiallinen, kirjaimellinen merkitys on kuitenkin frekventatiivinen: 'ostaa usein, toistuvasti t. erilaista tavaraa'. Kontekstista riippuu, miksi verbi kulloinkin tulkitaan. Esim. lause *Mies osteli hevosia* ei saa ensi sijassa konatiivista tulkintaa.

Verbi *ostella* on konatiiviverbinä tilapäinen. Nykysuomessa on kuitenkin joukko frekventatiiviverbejä, joiden merkitykseen konatiivisuus on vakiintunut. Niitä ovat esim. *opetella* 'yrittää oppia' (aik. kai 'yrittää opettaa itseään,

saada itsensä oppimaan’), *muistella* ja *muistutella* ’yrittää muistaa, saada mieleensä’, *suostutella* ’yrittää saada suostumaan’, *sovutella* ’yrittää saada sopimaan’, *taivutella* ’yrittää saada taipumaan, suostumaan’, *tavoitella* ’yrittää tavoittaa, saada kiinni’.

Lapissa tällaisia konatiivisia frekventatiiviverbejä on runsaasti; Nielsen (1926: 235, 236, 238, 240, 285) mainitsee yhtenä lapin frekventatiiviverbien käyttötavoista juuri yrittämisen ilmaisemisen. Joitakin Nielsenin esimerkkejä: *jǫdatállát* ’søke å få til å gå, å få avsetning på’ [= yrittää saada menemään] (verbistä *jǫdetit* ’få til å gå, få avsetning på’ etc. [= saada menemään ym.]) (236), *luoikátállát* ’forsøke å få tillåns, be om å få tillåns’ [= yrittää saada lainaksi, pyytää lainaksi] (verbistä *luoikátit* ’få tillåns’ [= saada lainaksi]) (236), *muitutállát* ’søke å gjenkalle i erindringen’ [= yrittää saada mieleensä, muistutella] (verbistä *muitotit* ’minne om, påminne’ [= muistuttaa]) (238), *ribåditi* mm. ’prøve å rive noget fra en’ [= yrittää vetäistä jotakin joltakin] (verbistä *rippát*, -b- ’rive noget fra en’ [= vetäistä jotakin joltakin]) (240).

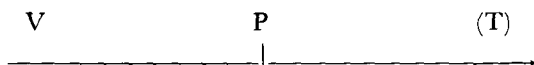
Lapissa on yleisempääkin teon tai tapahtuman vireillä olemista tarkoittavia frekventatiiviverbejä. Seuraavat esimerkit ovat peräisin Israel Ruongin teoksesta »Lappische Verbalableitung» (1943): *bohtasád’dât* ’überkochen wollen’ [= tahtoa keittää yli] (124), *dal’karád’dât* ’schlechtes Wetter werden wollen’ [= tahtoa tulla huono ilma] (124), *algastállát* ’ständig davon sprechen, dass man anfangen will’ [= puhua alinomaa siitä, että aikoo aloittaa] (157), *bálvádád’dât* t. tavallisemmin *bálvádállát* ’sich bewölken zu wollen scheinen’ [= näyttää siltä, että tahtoo vetäytyä pilveen] (127).

8. Kaikki edellä mainitut itämerensuomen ja lapin frekventatiiviverbien merkitykset voidaan helposti yhdistää tekemisen tai tapahtumisen yleisluonteisen vireillä tai odotteilla olemisen merkitykseksi. Samantapainen vireillä olemisen merkitys voidaan nähdä myös konditionaalien erilaisissa toivomusta, mielihalu, aikomusta, odotettavissa olemista jne. ilmaisevissa käyttötavoissa (joista ks. esim. Penttilä 1963: 476, § 319 A 2, 3, 6; B 4; C 4, 6). Verrataan seuraavia virkkeitä:

- a) »Minä antaisin sinulle talon», sanoi isä, »mutta mitä sinä sillä teet, kun et työtäkään tee.»
- b) »Minä olin antamassa sinulle talon», sanoi isä, »mutta - -.»
- c) »Minä aioin ~ halusin ~ ajattelin antaa sinulle talon», sanoi isä, »mutta - -.»
- d) »Minä suunnittelin antavani sinulle talon», sanoi isä, »mutta - -.»
- e) »Minun piti ~ oli määrä antaa sinulle talo», sanoi isä, »mutta - -.»

Virkkeet a—e ilmaisevat kaikki, että isällä on jonkinlainen hypoteettinen aikomus antaa pojalleen talo mutta aikeen järkevyyttä epäilyttää häntä, kun poika ei tee työtä. Virkkeistä b—e paljastuu eksplisiittisestikin, mihin ilmaus-

ten hypoteettinen sävy perustuu: isä on vähentänyt aikomuksensa aktuaalisuutta esittämällä sen imperfektissä. Talon antamissuunnitelma on hänellä siis kyllä ollut, ja siinä mielessä talon antaminen on ollut hänen mielessään vireillä, mutta aikomuksen nykytilasta hän ei sano mitään; imperfektillä hän oikeastaan kieltää aikeensa aktuaalisuuden. Näin imperfekti on saanut modaalisen, aktuaalista todellisuudesta etäyttävän merkityksen: siitä on tullut ns. mielikuvitusimperfekti (ks. Jespersen 1977 [1924]: 265, Sundqvist 1955: 16, Gonda 1956: 181—, Wiik 1976: 10, Lyons 1977: 819). Syy aikeen epäaktuaalisuuteen ilmenee *mutta*-lauseesta: suunnitelman voimassa pitämisen tiellä on este, pojan laiskuus, ja riippuu kokonaan tulevaisuudesta, aktuaalistuuko suunnitelma uudestaan. Ilmaisut eivät siis sulje pois sitä mahdollisuutta, että isä ehkä kuitenkin joskus antaisi pojalleen talon. — Virkkeiden b—e ensimmäisten lauseiden aikasuhteet voidaan esittää seuraavasti:⁹



Virke a, jossa on konditionaalin preesens, tarkoittaa siis suunnilleen samaa kuin virkkeet b—e.¹⁰ Myös a-virke implikoi, että talo on antamatta, vaikka jonkinlainen suunnitelma on puhujan mielessä ollutkin. Suunnitelma ei kuitenkaan ole puhehetkellä aktuaali, ja samaan tapaan kuin virkkeissä b—e sen epäaktuaaliuden syy ilmaistaan *mutta*-lauseessa. *Mutta*-lause on verrattavissa *jos*-sanalla alkavaan ehtolauseeseen. Kummankin lausetyypin avulla päälauseen konditionaalin preesensille voidaan esim. antaa kontrafaktuaalinen tulkinta:

- f) »Minä antaisin sinulle talon», sanoi isä, »mutta se on joutunut pankin haltuun.»¹¹
 g) »Minä antaisin sinulle talon», sanoi isä, »jos se vielä olisi minun.»

⁹ Sovellan tässä tempusten aikasuhteiden kuvauksessa käytettyä symboliikkaa. Finniittiverbin ilmaiseman tapahtumahetken ilmaisen merkillä V (jolla tempusten kuvauksessa ilmaistaan perushetkeä eli viittaushetkeä), puhehetken (tekstin ilmaiseman nykyhetken) merkillä P ja tekemisen mahdollisen toteutumishetken merkillä T. Sulkein osoitan, että tekeminen on epävarmaa: (T). — Ks. Siro 1964: 81—82, Wiik 1976.

¹⁰ Sen sijaan esim. virke

»Yritin antaa sinulle talon», sanoi isä, »mutta mitä sinä sillä teet kun et työtäkään tee»

ei ole luonteva. Menneisytyydessä tehty yritys ei voi puhehetkellä »olla voimassa» samalla lailla kuin halu, aikomus, suunnitelma jne.; jos yritys on tehty, se on jo tuottanut tuloksen tai sitten epäonnistunut.

¹¹ Samantyyppisiä esimerkkejä löytyy myös muualta itämerensuomesta. Seuraava näyte on etelävepsää: *mān oindrē | šidjārve svathuzil'e | senkha |. i senka andāž |, a vanhemp' titār | vaitsamu a | norēmb aini noī |. da i muga i | tugežhe senka | i anda* 'Meni Ondree Šidjärveen kosiin, Senkan luo. Ja Senka antaisi, mutta vanhempi tytär on raskaana, mutta nuorempi kovin nuori. Ja niin estyikin, Senka ei anna' (Kettunen

Päälauseessa ilmaistu epäaktuaali aie on *mutta-* ja *jos-*lauseella siis osoitettu mahdottomaksi. Silloin kun *jos-*sanalla alkava lause ilmaisee ehdon, jonka toteutuminen on mahdollista, voidaan tosin päälausekin tulkita nonfaktuaaliseksi:

h) »*Minä antaisin sinulle talon*», sanoi isä, »*jos alkaisit tehdä työtä.*»

Näin siis konditionaalien preesensin tulkinta non- tai kontrafaktuaaliseksi riippuu käytettävissä olevista tiedoista. Perusmerkitykseltään konditionaali on ollut ja yhä on nonfaktuaalinen. Konditionaalien historiallisena taustana ovat epäaktuaalinen suunnitelman tai vireillä olemisen merkitykset, ja ne ovat luonteeltaan nonfaktuaalisia. Kontrafaktuaaliset merkitykset perustuvat kontekstiin ja pragmaattisiin päätelmiin.¹² Niinpä menneen ajan konditionaali (konditionaalien perfekti) samoin kuin paraikaa jatkuvaa tekemistä t. tilaa tarkoittava konditionaalien preesens tulkitaan helposti kontrafaktuaaliseksi, tulevaisuuteen viittaava konditionaalien preesens sen sijaan nonfaktuaaliseksi. Menneisyyden ja paraikaisen nykyisyyden episteeminen asema poikkeaa näet tulevaisuuden vastaavasta asemasta siten, että menneisyys ja nykyisyys ovat periaatteessa tunnettuja, tulevaisuus tuntematon. Menneeseen ja tämänhetkiseen aikaan viittaavan konditionaalien kontrafaktuaalisuus perustuu siis siihen, että puhehetkellä ajatellaan olevan mahdollista tietää, miten asianlaita on ollut tai on paraikaa, ja koska sittenkin käytetään nonfaktuaalista ilmaisua, tuon nonfaktuaalisuuden tulkitaan tarkoittavan kontrafaktuaalisuutta (ks. Lyons 1977: 820). Tämä pragmaattinen tulkinta perustuu samalla tavalla Gricen keskusteluperiaatteiden rikkomiseen kuin edellä s. 493—494 puheena olleiden venäjän imperfektiiviverbien preteritimuotojen ja niitä vepsässä ja karjalassa vastaavien frekventiiviverbien imperfektimuotojen tulkinta kontrafaktuaaliseksi. Se että menneisyyteen ja paraikaiseen nykyisyyteen viittaavat konditionaalit eivät ole kontrafaktuaalisia sanoisiko luontonsa pakosta, näkyy esim. seuraavista virkkeistä:

i) *Olisin kyllä ollut kotona, jos olisit soittanut minulle eilen.*

j) *Jos Mari olisi allerginen penisilliinille, hänellä olisi juuri nuo oireet.*

Konditionaalien tulkinnasta tarkemmin ks. esim. Sundqvist 1955: 154—161, Karttunen—Peters 1979: 4—9, Hans-Hermann Bartens 1980: 115—116, Muittari 1980: 38—42.

Konditionaalilause *Minä antaisin sinulle talon* perustuu siis sentapaisiin merkityksiin kuin 'aioin antaa ~ halusin antaa ~ suunnittelin antavani ~ olin

1925: 33). Outo ei tämäntyyppinen konditionaali ole lapillekaan, esim. IpN *mon mäida oastašim vuojä, dájai älmäi; muttu must i læk ruttä dam have* 'ich würde auch Butter kaufen, sagte der Mann, aber ich habe dieses Mal kein Geld' (Hans-Hermann Bartens 1980: 127).

¹² Tässä olen siis toista mieltä kuin Matihaldi (1979: 61—, 94— ym.), joka on pitänyt suomen konditionaalia perusmerkitykseltään kontrafaktuaalisena. Ajatuksen on torjunut myös Terho Itkonen (1981: 154); hän on viitannut siihen, että puhumaan opettelevien suomalaislasten kieleen konditionaalien kontrafaktuaaliset käyttötavat tulevat (Toivaisen 1980 luetteleman ja Itkosen oman 1977: 19—20 esittämän aineiston mukaan) myöhemmin kuin esim. puhujan »toivomusta tai halukkuutta (ehkä aikomista) tehdä jotain» ilmaisevat käyttötavat. Vrt. myös Hakanen 1980: 195.

antamassa sinulle talon'. Aikominen, haluaminen, suunnitteleminen jne. — eli antamisen vireilläolo — on konditionaalissa vain ilmaistu päättymätöntä tekemistä tarkoittavalla frekventatiivijohdoksella. Tuo vireilläolo on imperfektin avulla sijoitettu menneisyyteen ja siten etäytetty modaalisestikin aktuaalista nykyhetkestä. Itse teko — antaminen — sijaitsee kuitenkin tulevaisuudessa: menneisyyden aikomus, halu, suunnitelma jne. ei siis ole lakannut olemasta voimassa nykyhetkeen tultaessa.

Tähänastisissa esimerkeissäni puhehetki on ollut nykyisyyttä. Mutta puhehetki voi sijaita myös menneisyydessä, kuten epäsuorassa esityksessä, kun johdolauseen predikaatti on imperfektissä. Silloin kun suoran esityksen tempus viittaa tulevaisuuteen, käytetään epäsuorassa esityksessä yleisesti konditionaalia:

Päästyämme tyyneen veteen Kaptah nousi jaloilleen ja vannoi kuoriaisen nimeen, ettei ikänä enää nousisi jalallaan laivan kannelle (Waltari).

Tämän virkkeen *että*-lause vastaa seuraavanlaista futuurista suoraa esitystä:

»En ikänä enää nouse jalallani laivan kannelle.»

Tällainen epäsuoran esityksen konditionaali voidaan joskus korvata mm. liittoi-perfektillä, mikä tuo selvästi ilmi konditionaalin taustana olevat »menneen ajan futuurin» merkityspiirteet. Tällainen konditionaali ei siis ole yhtä selvästi modaalinen kuin puhehetken edustaessa nykyisyyttä, koska nyt konditionaalin imperfektiaines viittaa *consecutio temporum* -sääntöjen mukaisesti menneisyyteen (Ikola 1961a: 133—, erityisesti 136, 139).¹³

9. Edellä olen koettanut esittää, millä tavalla frekventatiiviverbeistä on voitu päästä konditionaaliin. Rinnastusteni avulla olen tietenkin pyrkinyt osoittamaan vain sen, minkä tyyppisistä muoto- ja merkitysrakenteista konditionaali on voinut lähteä kiteytymään kieliopilliseksi kategoriaksi. Nykyisin konditionaali voidaan muodostaa mistä verbeistä tahansa, myös esim. jatkuvaa toimintaa tai tilaa tarkoittavista, jommoisista johdettuja frekventatiiviverbejä ei kuitenkaan voi lukea konditionaalin historiallisiin pohjarakenteisiin; tuollaisilta frekventatiiviverbeiltähän ovat nähtävästi puuttuneet semanttisen motivaation kannalta olennaiset futuuriset implikaatiot.

¹³ Sitä vastoin esim. virkkeessä

Naapurissa vielä kertovat, että Reetalla olisi joku leskimies, talon isäntä, kosijana

konditionaali on modaalinen ja ilmaisee, että referoija ei pidä referoitavaa asiaa varmana. Ks. O. Ikola 1961a: 191—.

On väitetty, että referatiivisen sivulauseen konditionaali olisi suomessa kaikkiaankin ruotsin vaikutusta (Cannelin 1910: 135, Saarimaa 1962: 241). Kirjasuomeen tällainen konditionaalien käyttö joka tapauksessa on kuulunut alusta lähtien (Ikola 1961a: 199).

Se puolestaan, että frekventatiivien imperfektimuodoista on varhaiskantasuomen tytärkielissä todella syntynyt konditionaaleja, on toisaalta itämerensuomen *ksi*-konditionaalien, toisaalta lapin *xč*- ja *l*-konditionaalien valossa täysin ilmeistä. Mikään ei ratkaisevasti estä selittämästä frekventatiivilähtöiseksi myöskään itämerensuomen *isi*-konditionaalia. Sen tunnuksen lähtökohtana on ollut johdin, jonka edustaja yhä tavataan itämerensuomen *helisee*, *värisee* -tyyppisissä verbeissä mutta jonka vastine on lapin johtimistosta kokonaan kadonnut. Määräyhteyksissä tuolla johtimella — kuten muillakin frekventatiivijohtimilla — on varhaiskantasuomessa voitu ilmaista tulevaisuuteen viittaavia nonfaktuaalimerkityksiä, ja niiden varassa siitä on lapissa tullut potentiaalinen ja itämerensuomessa — imperfektin tunnuksella täydennettynä — konditionaalien tunnus. Ehkäpä itämerensuomen *isi*-konditionaalia voitaisiin tällä perusteella pitää jonkinlaisena potentiaalisen imperfektinä, jommoiseksi unkarinkin konditionaali lienee historiallisesti tulkittavissa.

Tulevaisuuteen viittaavia merkitysaineita näki suomalais-ugrialaisten kielten konjunktiivien taustalla jo Setälä, ja hän oli perillä myös siitä, että noita merkityksiä voitiin ilmaista mm. frekventatiivijohtimin. Näiltä osin Setälän ajatukset ovat joutuneet unohduksiin syyttä.

Edellä on ilmennyt, että modusten ilmaisimiksi kehittyneet johdostyytit ja taivutusmuodot ovat eri kielissä osittain tai kokonaankin väistyneet alkuperäisestä käytöstään, jotta niiden asema tuossa uudessa modaalisessa funktiossa saataisiin turvatuksi. Jos siis käsitykseni itämerensuomen *isi*-konditionaalien ja lapin potentiaalisen pohjautumisesta vksm. **ŋč*-verbeihin on oikea, on helppo ymmärtää, miksi vksm. **ŋč*-johdinta edustava *-ise-* esiintyy nykyitämerensuomessa vain sellaisissa kantasananomissa kontinuaatiiviverbeissä kuin *helisee*, *värisee*. Koska näitä verbejä ei tajuta johdoksiksi mistään kantaverbeistä, ei niiden johdinaineskaan ole ollut vaarassa sekaantua konditionaalien tunnuksen, ja siksi niitä ei ole tarvinnut hävittää. Kantasanallisista *ise*-johdoksista (kenties sentapaisista kuin esim. **kantaisen* 'kanneksin' ja **purisen* 'pureksin') on sen sijaan hankkiuduttu eroon, koska niiden imperfektimuotojen ja *isi*-konditionaalien kesken on homonymiaa esiintynyt.¹⁴

Ehkä lopuksi kannattaa miettiä sitä, että verbaalinen *ise*-johdin on rajoittunut pääasiassa *helisee*, *värisee* -tyyppisiin verbeihin kaikissa itämerensuoma-

¹⁴ Suomen *katkaisen*, *nykäisen*, *valkaisen* -tyyppiset kausatiivi- ja momentaaniverbit, joiden johtimeen *ise*-aines sisältyy, eivät yleensä ole vaarassa sekaantua konditionaali-muotoihin. Sekaantumisvaara olisi olemassa vain *a-*, *ä*-vartaloisista kantaverbeistä muodostetuilla johdoksilla, ja ne ovat sängen harvinaisia (huom. kuitenkin tavallinen *vetäistä!*). On myös mahdollista, että koko *aise-*, *äise*-tyyppi on syntynyt vasta sen jälkeen, kun kantasanaalliset *ise*-frekventatiivit olivat hävinneet. *ise*-johtimen asemasta tässä johdostyyppissä ks. esitystäni 1979: 321—.

laisissa kielissä: sekä niissä, joissa konditionaalin tunnuksena on *-isi-*, että niissä, joissa tunnuksena on *-ksi-*. Kuitenkin vain *isi-*konditionaalien alueella voidaan *ise-*johtimen rajoittuminen *helisee, värisee* -tyyppisiin verbeihin selittää vetoamalla konditionaaliin — ellei sitten *isi-*tunnuksinen konditionaali olisi aiemmin esiintynyt myös niissä itämerensuomen eteläryhmän kielissä, joissa konditionaali nykyisin on *ksi-*tunnuksinen. Siitä ei kuitenkaan ole todisteita. Myöskään *ksi-*konditionaali ei tunnu aivan nuorelta, vaikka periaatteessa ei ole mahdotonta, että se olisi varhaiskantasuomea nuorempi; silloin lapin *xč-* ja ims. *ksi-*konditionaali perustuisivat rinnakkaiskehitykseen. Molempien konditionaalityyppien olemassaoloon näyttäisivät kyllä ensi katsomalta viittaavan sellaiset pohjoisviron muodot kuin *saiksin, söiksin, tuliksin* jne., jotka voidaan tulkita kontaminaatioiksi, mutta koska näitä muotoja esiintyy nähtävästi vain Pohjois-Viron rantamurteen *saisin, söisin, tulisin* -alueen ja sisämaan *saiksin, sööksin, tuleksin* -alueen välissä (ks. Setälä 1887: 148), muodot eivät todista *isi-*konditionaalien vanhaa ikää virossa; rantamurteen *isi-*konditionaalit voidaan näet lukea suomen vaikutuksen tiliin. Näin onkin asian ymmärtänyt jo Setälä (1891: 193). Myöskään vatjan *antaisin, tätäisi ~ tätäissi, sigaoisi ~ sigaoissi* -tyyppiset konditionaalit, jotka samaten on selitetty *ksi-* ja *isi-*konditionaalien kontaminaatioiksi (Kettunen 1915: 35), eivät ole vanhoja; se näkyy painottoman *i-*diftongin jälkikomponentin säilymisestä.

Terho Itkonen on Tvärminnen symposiumin alustuksessaan (1980: 63—64, 1983: 365) esittänyt, että varhaiskantasuomen konditionaalien tunnuksena olisi ollut nimenomaan **ks̥*; lapin *xč-* ja itämerensuomen eteläryhmän *ksi-*konditionaali olisivat sen välittömiä edustajia. Lisäksi olisi pohjoiskantasuomessa ja kantalapissa tavattu **ŋc̥*-tyyppinen konjunktiiivi tms. modus, joka myöhemmin olisi pohjoiskantasuomessa tunkeutunut alkuperäisen *ks-*konditionaalien tilalle. *ks-*konditionaali olisi väistynyt pohjoisryhmästä siksi, että täällä myös *ks-*johtimiset frekventatiiviverbit ovat säilyneinä. Liivissä, missä yhä käytetään sekä *ks-*verbejä että *ks-*konditionaalia, konditionaali on voinut säilyä vanhoillaan, koska sen ja *ks-*verbiä äänne-edustus on erilainen.

Itkosen käsitystä ei ole helppo torjua. Jos se on oikea, verbaalisen *ise-*johtimen vetäytymistä *helisee, värisee* -tyyppisiin verbeihin ei voida selittää sillä tavalla kuin edellä olen tehnyt. En kuitenkaan pitäisi aivan todennäköisenä, että pohjoiskantasuomen *ks-*frekventatiivit olisivat jaksaneet tukahduttaa kokonaista vakiintunutta kieliopillista kategoriaa, *ks-*konditionaalia, kuten Itkonen näyttää ajattelevan; olisihan *ks-*konditionaali ollut nähtävästi sentään paljon produktiivimpi muotokategoria kuin *ks-*frekventatiivit. Tästä syystä en ainakaan toistaiseksi pitäisi selviönä, että pohjoiskantasuomenkin konditionaali olisi joskus ollut *ks-*tyyppiä. Täysin luotettavia perusteita noin kaukaisten tapahtumien rekonstruoinnille ei kuitenkaan ole, joten kysymys lienee parasta jättää auki.

LÄHTEET

- BARTENS, HANS-HERMANN 1980: Die Verwendung von Potential und Konditional im Lappischen. SUST 177. Helsinki.
- BARTENS, RAJJA 1979: Mordvan, tšeremissin ja votjakin konjugaation infiniiittisten muotojen syntaksi. SUST 170. Helsinki.
- BUBRIH, D. V. 1953: Istoritšeskaja grammatika erzjanskogo jazyka. Saransk.
- CANNELIN, KNUT 1910: Suomenkielen modus-oppia. Virittäjä 14 s. 134—137.
- DAL, INGERID 1962: Kurze deutsche Syntax auf historischer Grundlage. 2., verbesserte Auflage. Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte. B. Ergänzungsreihe Nr. 7. Tübingen.
- DELBRÜCK, B. 1871: Der Gebrauch des Conjunctivs und Optativs im Sanskrit und Griechischen. Syntaktische Forschungen von B. Delbrück und E. Windisch. I. Halle.
- FEOKTISTOV, A. P. 1975: Mordovskije jazyki. OFJ II s. 248—345.
- FLEISCHMAN, SUZANNE 1982: The future in thought and language: diachronic evidence from Romance. Cambridge Studies in Linguistics 36. Cambridge.
- FORSYTH, J. 1970: A grammar of aspect: usage and meaning in the Russian verb. Cambridge.
- FUF = Finnisch-ugrische Forschungen: Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Helsinki.
- GENETZ, ARVID 1870: Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867. Suomi II: 8. Helsinki.
- 1885: Tutkimus Aunuksen kielestä: kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi. Suomi II: 17. Helsinki.
- GONDA, J. 1956: The character of the Indo-European moods with special regard to Greek and Sanskrit. Wiesbaden.
- GRICE, H. P. 1975: Logic and conversation. — Cole, P.—Morgan, J. L. (toim.), Syntax and semantics 3: speech acts s. 41—58. New York.
- GULYA, J. [Guja, Ja.] 1976: Morfologija obsko-ugorskih jazykov. OFJ III s. 277—332.
- GYÖRKE, J. 1934: Die Wortbildungslehre des Uralischen (Primäre Bildungssuffixe). Tartu.
- HAHN, E. ADELAIDE 1953: Subjunctive and optative: their origin as futures. Philological monographs published by the American Philological Association 16. New York.
- HAKANEN, AIMO 1980: Uusi näkökulma suomen modusten tarkasteluun. — Sananjalka 22. Turku.
- HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu.
- HAKULINEN, AULI—KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. Piek-sämäki.
- HARRIS, MARTIN B. 1978: The evolution of French syntax: a comparative approach. London and New York.
- 1981: On the conditional as a mood in French. — Folia Linguistica Historica 2 s. 55—69.
- IKOLA, OSMO 1949: Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa raamatussa verrattuna vanhempaan ja nykyiseen kieleen I. Turun yliopiston julkaisuja B 32. Turku.
- 1950: Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa raamatussa verrattuna vanhempaan ja nykyiseen kieleen II. Turun yliopiston julkaisuja B 34. Turku.
- 1961a: Das Referat in der finnischen Sprache: syntaktisch-stilistische Untersuchungen. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia B 121. Helsinki.
- 1961b: Lauseopin kysymyksiä: tutkielmia nykysuomen syntaksin alalta. Tietolipas 26. Helsinki.
- ITKONEN, ERKKI 1966: Kieli ja sen tutkimus. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1977: Lapsen kielenoppiminen. — Riitta Korhonen—Kirsti Mäkinen—Juha Rikama, Lukion äidinkieli 3 s. 13—40. Porvoo.
- 1980: Suomen kielen kantasuomalaiset juuret. Alustus »Suomen kansan

- esihistorialliset juuret» -symposiumiin (Tvärminne tammikuussa 1981). Konekirjoite.
- ITKONEN, TERHO 1981: Lapsi suomen taivutussuffiksien oppijana. — *Virittäjä* 85 s. 152—156.
- 1983: Välikatsaus suomen kielen juuriin. — *Virittäjä* 87 s. 190—229, 349—386.
- JESPERSEN, OTTO 1977 [1924]: *The philosophy of grammar*. London.
- 1931: *A modern English grammar on historical principles IV*. Copenhagen.
- JEVSEVJEV, M. E. 1928: *Osnovy mordovskoj grammatiki: erzjań grammatika*. S prilozhenijem obrazstvov mokšanskij sklonenij i sprjaženij. Moskva.
- KARTTUNEN, LAURI 1971: Implicative verbs. — *Language* 47 s. 340—358.
- KARTTUNEN, LAURI—PETERS, STANLEY 1979: Conventional implicature. — David A. Dinneen—Choon-Kyu Oh (toim.), *Syntax and semantics 11: presupposition* s. 1—56. New York.
- KETTUNEN, LAURI 1925: Näytteitä etelävepsästä II. — *Suomi V*: 4. Helsinki.
- KISBYE, TORBEN 1971: *An historical outline of English syntax*. Part I. Aarhus.
- KORHONEN, MIKKO 1967: *Die Konjugation im Lappischen: morphologisch-historische Untersuchung*. I. Die finiten Formkategorien. SUST 143. Helsinki.
- 1981: Johdatus lapin kielen historiaan. SKST 370. Helsinki.
- KURYZOWICZ, JERZY 1964: *The inflectional categories of Indo-European*. Indogermanische Bibliothek, dritte Reihe: Untersuchungen. Heidelberg.
- LAUSBERG, HEINRICH 1962: *Romanische Sprachwissenschaft III: Formenlehre, zweiter Teil*. Sammlung Götschen, Band 1200/1200a. Berlin.
- LEECH, GEOFFREY N. 1971: *Meaning and the English verb*. Singapore.
- LEHTINEN, TAPANI 1979: Itämerensuomen verbien historiallista johto-oppia: suomen *avajaa*, *karkajaa* -tyyppiset verbit ja niiden vastineet lähisukukielissä. SUST 169. Helsinki.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics 2*. Cambridge.
- 1981: *Language, meaning & context*. Bungay.
- MAITINSKAJA, K. E. 1974: Sravnitel'naja morfologija finno-ugorskih jazykov. OFJ I s. 214—382.
- 1976: Vengerskij jazyk. OFJ III s. 342—414.
- 1979: Istoriko-sopostavitel'naja morfologija finno-ugorskih jazykov. Moskva.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1979: *Nykysuomen modukset I: kvalitatiivinen analyysi*. Acta universitatis Ouluensis B: Humaniora 7, Philologica 2. Oulu.
- MOURELATOS, ALEXANDER P. D. 1981: Events, processes and states. — Tedeschi, P.—Zaenen, A. (toim.), *Syntax and semantics 14: tense and aspect*. New York.
- MUITTARI, VEIKKO 1980: *Studier över modusbruket i finskan och svenskan: ett kontrastivt analys*. Lisensiaatintyö, säilytteillä Jyväskylän yliopiston kirjastossa.
- MUSTANOJA, TAUNO F. 1960: *A Middle-English syntax I: parts of speech*. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki 23. Helsinki.
- NIELSEN, KONRAD 1926: *Lærebok i lappisk I: grammatikk*. Oslo.
- OFJ I = *Osnovy finno-ugorskogo jazykoznaniija: voprosy proishozhdenija i razvitija finno-ugorskih jazykov*. Moskva 1974.
- OFJ II = *Osnovy finno-ugorskogo jazykoznaniija: pribaltijsko-finskije, saamskije i mordovskije jazyki*. Moskva 1975.
- OFJ III = *Osnovy finno-ugorskogo jazykoznaniija: marijskij, permskije i ugorskije jazyki*. Moskva 1976.
- PALL, V. 1955: *Vremena i naklonenija v mordovskih jazykah*. [Kandidaatinväitöskirjan tiivistelmä.] Tartu.
- PALMER, L. R. 1954: *The Latin language*. London.
- PAPP, ISTVÁN 1968: *Unkarin kielen historia*. Tietolipas 54. Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo.
- POSTI, LAURI 1942: *Grundzüge der livischen Lautgeschichte*. SUST 85. Helsinki.
- QUIRK, R.—GREENBAUM, S.—LEECH, G.—SVARTVIK, J. 1972: *A grammar of contemporary English*. London.
- RAVILA, PAAVO 1935: *Die Stellung des Lappischen innerhalb der finnisch-ugrischen*

Suomen konditionaalin morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta

Sprachfamilie. — FUF 23 s. 20—65.

- RUONG, ISRAEL 1943: Lappische Verbalableitung dargestellt auf Grundlage des Pite-lappischen. Uppsala Universitets årskrift 1943: 10. Uppsala.
- SAARIMAA, E. A. 1962: Kielenopas. Viides painos. Porvoo.
- SETÄLÄ, E. N. 1887: Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambildung in der finnisch-ugrischen Sprachen. SUSA 2.
- 1891: Yhteissuomalainen äännehistoria. I ja II vihko. Helsinki.
- SEREBRENNIKOV, B. A. 1960: Kategorii vremeni i vida v finno-ugorskih jazykah permskoj i volžkoj grupp. Moskva.
- 1963: Istoritšeskaja morfologija permskih jazykov. Moskva.
- 1967: Istoritšeskaja morfologija mordovskih jazykov. Moskva.
- SIRO, PAAVO 1964: Suomen kielen lauseoppi. Helsinki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.
- SUNDQVIST, ANDERS 1955: Studier i svensk moduslära. Lundastudier i nordisk språkvetenskap 12. Lund.
- SUSA = Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja. Helsinki.
- SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia. Helsinki.
- TOIVAINEN, JORMA 1980: Inflectional affixes used by Finnish-speaking children aged 1—3 years. SKST 359. Helsinki.
- ULTAN, RUSSEL 1978: The nature of future tenses. — Greenberg, H. (toim.), Universals of human language 3: word structure s. 81—123. Stanford.
- UOTILA, T. E. 1933: Derivationsuffixe. — FUF 21 s. 73—94.
- VATER, HEINZ 1975: *Werden* als Modalverb. — Calbert, J. P.—Vater, H., Aspekte der Modalität s. 71—148. Tübingen.
- WESSÉN, ELIAS 1965: Svensk språkhistoria III: grundlinjer till en historisk syntax. Lund.
- WIIK, KALEVI 1975: Suomen frekventatiivi ja kontinuaatiivi. — Virittäjä 79 s. 153—167.
- 1976: Suomen tempusten syvä- ja etärakenteista. — Virittäjä 80 s. 135—162.
- VÄÄRI, EDUARD [Vjaari, Eduard Eduardovič] 1975: Iskonnnye slovoobrazovatel'nyje suffiksi v livskom jazyke. [Kandidaatinväitöskirjan tiivistelmä.]
- ZAITSEVA, M. I. 1978: Suffiksäl'noje glagol'noje slovoobrazovanije v vepsskom jazyke. Leningrad.

Zur morphologischen und semantischen Motivation des finnischen Konditionals

TAPANI LEHTINEN (Helsinki)

In vielen Sprachen hat sich der Konditionalis aus Ausdrücken entwickelt, die in der Zukunft liegende Möglichkeiten aus der Vergangenheit her sehen. Zu vergleichen sind im Germanischen das Präteritum des Konjunktivs und das Präteritum einiger futurischer Hilfsverben + Infinitiv des Hauptverbs, dt. *Wenn ich reich wäre, würde ich nach Paris fahren*, engl. *If I were rich, I would/should go to Paris*. In den

romanischen Sprachen hat sich der Konditionalis aus dem Futur der Vergangenheit im Spätlateinischen entwickelt, z. B. franz. *chanterait*, span. *cantaría* 'er würde singen' < spätlat. *cantare habebat*.

Verf. ist der Meinung, daß auch die ursprüngliche semantische Motivation der Konditionaltypen im Ostseefinnischen und Lappischen darauf beruht, daß in der Zukunft liegende Möglichkeiten von der

Vergangenheit her betrachtet werden. Der Konditionalis habe sich aus Bedeutungen entwickelt wie 'ich beabsichtigte od. wollte tun', 'ich sollte tun' usw., die wiederum auf unterschiedlichen pragmatischen Auslegungen des durativ-imperfektiven Bedeutungstyps 'ich war am Tun' beruhen. Unterstützung erfährt diese Behauptung, wenn man z. B. die Sätze a—e nebeneinanderstellt:

a. »*Minä antaisin sinulle talon*», *sanoi isä*, »*mutta mitä sinä sillä teet, kun et työtäkään tee.*» 'Ich würde dir das Haus/den Hof geben», sagte der Vater, »aber was machst du damit, wo du doch nicht arbeitest.«

b. »*Minä olin antamassa sinulle talon*», *sanoi isä*, »*mutta ...*» »Ich wollte dir das Haus/den Hof geben» (wortwörtlich »ich war am Geben«), sagte der Vater, »aber ...»

c. »*Minä aioin/halusin/ajattelin antaa sinulle talon*», *sanoi isä*, »*mutta ...*» »Ich beabsichtigte/wollte/dachte dir das Haus/den Hof zu geben«, sagte der Vater, »aber ...»

d. »*Minä suunnittelin antavani sinulle talon*», *sanoi isä*, »*mutta ...*» »Ich plante dir das Haus/den Hof zu geben«, sagte der Vater, »aber ...»

e. *Minun piti/oli määrä antaa sinulle talo*», *sanoi isä*, »*mutta ...*» »Ich sollte dir das Haus/den Hof geben«, sagte der Vater, »aber ...»

Sie drücken alle aus, daß der Vater eine Art hypothetische Absicht hat, seinem Sohn das Haus/den Hof zu geben. In den Sätzen b—e hat er durch Verwendung des Imperfekts die Aktualität seiner Absicht verringert. In Beleg a ist diese hypothetische, nichtaktuelle Absicht durch den Konditionalis ausgedrückt.

Der Auslautvokal des finnischen Konditionalzeichens *-isi-* ist identisch mit dem Charakter des Imperfekts. Unklarheit herrscht dagegen bislang über die Herkunft der Anfangskomponente *-is-*. Verf. versucht in seinem Aufsatz nachzuweisen, daß es sich dabei um ein altes Frequentativsuffix handelt, nämlich jenes, das — bedeutungsmäßig stark verblaßt — immer noch in expressiven Kontinuativverben vom Typ *helisee* 'klinge(l)n', *vapisee* 'zittern', *värisee* 'erzittern' begegnet; im Frühfinnischen dürfte dieses Suffix die Lautgestalt **-ŋc-* gehabt haben. Diese Auffassung kann durch ostseefinnische und lappische Parallelen gestützt werden. Bereits früher ist nämlich die Meinung vertreten worden, daß der *ksi-*Konditionalis der südlichen Gruppe des Ostseefinnischen

(z. B. estn. *annaksin* 'ich würde geben') zurückgehe auf mit dem Suffix *ks* gebildete Frequentativa, wie sie auch heute noch z. B. im Finnischen (*kanneksin* 'ich tage herum') und Livischen (*kānd'ikšā* 'herumtragen') verwendet werden. Auch beide Konditionaltypen im Lappischen, sowohl der mit dem Zeichen *xš* als auch der mit *l*, lassen sich am besten von den frühfinnischen **ks-* und **le-*Frequentativa her erklären.

Warum nun hat man für die Bildung des Konditionals im Ostseefinnischen und Lappischen gerade Frequentativverben benutzt? Bereits Setälä schrieb i. J. 1887, die Frequentativverben könnten konative, ein Versuchen ausdrückende Bedeutungen haben, die ja an ein 'Wollen' und 'Beabsichtigen' erinnern. Bedeutungen dieser Art enthalten implizit in die Zukunft weisende Elemente, aus welchem Grund man durch die Imperfektformen von Frequentativa in der Zukunft liegende Möglichkeiten aus der Sicht der Vergangenheit hat ausdrücken können.

Die futurischen Implikationen der Frequentativa beruhen auf einer ähnlichen pragmatischen Auslegung wie z. B. die entsprechenden Implikationen der progressiven *ing-*Formen im Englischen und der finnischen Konstruktionen vom Typ *olla tekemässä* 'am Tun sein'. Die Frequentativverben drücken wie diese englischen und finnischen Konstruktionen in erster Linie eine vom Aspekt her unvollendete Handlung aus. Wenn nun ein in seiner inhärenten Bedeutung punktuales Verb der Zustandsveränderung in einer solchen Form verwendet wird, gerät seine lexikalische Bedeutung in Widerspruch mit der imperfektiven Aspektbedeutung. Eine Art, diesen Konflikt zu lösen, besteht darin, das Verb dahingehend zu deuten, daß es erst einen im Anfang befindlichen Prozeß ausdrückt, eine gewisse Absicht, einen Wunsch oder eine Neigung, etwas zu tun. Es sei daran erinnert, daß z. B. das Verb *aloitella* (Frequ. vom Verb *aloittaa* 'anfangen') u. a. bedeutet 'im Begriff sein anzufangen, anfangen wollen' und das Verb *lopetella* (Frequ. vom Verb *lopettaa* 'beenden') entsprechend die Bedeutung hat 'im Begriff sein aufzuhören, sich vorbereiten aufzuhören' usw. Aus demselben Grund werden z. B. die Sätze *The President is coming to the UN this week* und *Liikennelaitos on lopettamassa bussilinjat Itä-Helsinkiin* 'Die städtischen Verkehrsbetriebe planen den Busverkehr

nach Ost-Helsinki einzustellen' futurisch ausgelegt. Dieser futurische Charakter besitzt auch eine starke modale Nuance: die Realisierung des Geschehens wird nicht als sicher hingestellt.

Entsprechende Futur-Implikationen scheinen auch hinter dem mordwinischen Konditionalis zu stehen, am deutlichsten im Mokša; dort ist der Konditionalis (resp. Konjunktiv) noch immer identisch mit dem 2. Präteritum, das eine durative und habituale, aspektmäßig also unvollendete Handlung ausdrückt.

Auch solche imperfektiven Verben des Russischen, deren perfektive Aspektentsprechung eine plötzliche Zustandsveränderung ausdrückt, können futurische Implikationen haben, z. B. *On umiral ... nakonec on umer* 'er lag im Sterben ... schließlich starb er'. Diese Verwendungsart hat eine Entsprechung im Wepsischen und Karelischen; in diesen Sprachen kommen speziell die Imperfektformen der Frequentativverben in Frage, z. B. weps. *libuškeriž kerdan päčil'e da üvoind* 'einmal wollte sie auf den Ofen steigen (wäre gestiegen), konnte aber nicht' (Zaitseva), olon. *otaksendel'in* u.a. 'ich versuchte zu nehmen, ich hatte die Absicht zu nehmen, ich wollte gerade od. fast nehmen, ich hätte genommen' (Genetz). Zu beachten ist, daß solche Formen also auch durch den Konditionalis Perfekti ins Finnische übersetzt werden können. Ein solches 'Perfekt des Konditionalis' beruht jedoch nicht auf autochthoner ostseefinnischer

Entwicklung, sondern stellt eine Lehnübersetzung aus dem Russischen dar.

Mittels des Vertreters desselben frühurfi. Frequentativsuffixes *-*ŋče-*, durch den im Finnischen und anderen Sprachen der nördlichen Gruppe des Osfi. der Konditionalis gebildet wurde, hat man im Lappischen den Potentialis gebildet. Die Grundlage für den Potentialis lieferten die Präsensformen der Frequentativa, die also ausdrücken konnten, daß die Handlung unsicher ist und sich erst in der Zukunft eventuell verwirklicht. Auch der Potentialis verfügt ja über eine Futur-Implikation.

Nachdem dieses Frequentativsuffix im Lappischen als Potentialis- und im Ostseefinnischen als Konditionalis-Charakter verwendet wurde, reduzierte sich seine Verwendung als eigentliches Verbalsuffix: aus dem Suffixbestand der lappischen Verben ist es ganz geschwunden, und auch im Ostseefinnischen begegnet es nur noch in Verben vom Typ *helisee, vapisee, värisee*. Der Rückgang der Verwendung des Suffixes erklärt sich durch die beabsichtigte Vermeidung einer Homonymie zwischen den Modusformen und den entsprechenden Ableitungen. In den Verben vom Typ *helisee, vapisee, värisee* dürfte sich das Suffix *-ise-* deshalb erhalten haben, weil diese Verben vom Standpunkt der modernen osfi. Sprachen nicht als Ableitungen von irgendwelchen Stammverben sind; ihre Imperfektformen können also auf keinen Fall als Konditionalformen anderer Verben ausgelegt werden.